

Міністерство екології та природних ресурсів України
Національний природний парк «Кременецькі гори»

МАТЕРІАЛИ
науково-практичної конференції
(20-21 вересня 2012 року)

ПРИРОДОЗАПОВІДАННЯ
ЯК ОСНОВНА ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ
БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Міністерство екології та природних ресурсів України
Національний природний парк «Кременецькі гори»

МАТЕРІАЛИ

науково-практичної конференції

**«Природозаповідання як основна форма
збереження біорізноманіття»**

Кременець – 2012

УДК 502 [2.05+72] (477)

ББК 4215

Рекомендовано до друку науково-технічною радою національного природного парку «Кременецькі гори» (протокол № 3 від 07 вересня 2012 р.)

Оргкомітет конференції:

Штогрин Микола Олександрович – к. е. н., директор НПП «Кременецькі гори»

Миклуш Степан Іванович – д. с/г. н., проф. Національного лісотехнічного університету України

Ліснічук Антоніна Миколаївна – к. б. н., заст. Директора з наукової роботи кременецького ботанічного саду

Галаган Оксана Констянтинівна – к. б. н. , старший викладач кафедри та загальної екології КОГПІ ім. Тараса Шевченка

Курницький Віталій Іванович - заступник директора НПП «Кременецькі гори»

Тимошенко Оксана Любомирівна – начальник відділу екологічної освіти НПП «Кременецькі гори»

Онщук Анжела Сергіївна – начальник відділу науки НПП «Кременецькі гори»

Матеріали науково-практичної конференції «Природозаповідання як основна форма збереження біорізноманіття» (20-21 вересня 2012 року). – Кременець: ТОВ «ПАПІРУС-К», 2012.— 492 с.

У збірнику вміщено тези доповідей та повідомлень науковців, учасників науково-практичної конференції «Природозаповідання як основна форма збереження біорізноманіття», яка відбулася 20-21 вересня 2012 р. в національному природному парку «Кременецькі гори».

Матеріали подано за редакцією авторів.

ЗМІСТ

Загальні питання, проблеми та перспективи розвитку об'єктів ПЗФ

Штогрин М. О. НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	10
Гуславський А. А. ПРО СПІВПРАЦЮ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРИРОДНИМ ПАРКОМ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»	15
Кучинська О.П., Любінська Л.Г., Янковський О.Й. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»	18
Стрямець Г.В., Бовт Я.С., Стрямець Н.С. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ БІОСФЕРНОГО РЕЗЕРВАТУ «РОЗТОЧЧЯ»... ..	23
Плоцанський П. М. ЛИТЯЧІВСЬКА ТРАВЕРТИНОВА СКЕЛЯ ТА ЇЇ ОХОРОНА В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ	28
Редінов К. О., Мойсієнко І. І., Марчинська-Андрєєва О. О. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ БІОТЕХНІЇ НА ТЕРИТОРІЇ КІНБУРНСЬКОЇ КОСИ (МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ)	35
Гамор Ф. Д., Москалюк Б.І. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	42
Кічура В. П., Кічура А. В. ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ	49
Папарига П. С., Піпаш Л. І. ТРАНСКОРДОННЕ ЗАБРУДНЕННЯ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НАЙВИЩИХ ВЕРШИН ЧОРНОГІРСЬКОГО ТА СВИДОВЕЦЬКОГО МАСИВІВ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА	53
Кузьмішина І.І. , Коцун Л.О, Войтюк В.П. , Лісовська Т.П. ., Стецюк Л.М. , Кузьмішина С.В., Климук К.В. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ "ФІТЕУМА" (ІВАНИЧІВСЬКИЙ РАЙОН, ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ)	59
Подобайло А.В. , Вашека О.В. , Проценко Ю.В. ., Казанник В.В., Шевчик В.Л. ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ У	

ГРЕБІНКІВСЬКОМУ РАЙОНІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	64
Піпаш Л.І., Папарига П.С. ІНДИКАЦІЯ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ЗА ПОКАЗНИКАМИ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НАЙВИЩИХ ГІРСЬКИХ ВЕРШИН ШИРОКОЛУЖАНСЬКОГО МАСИВУ КБЗ	71
Курницький В. І. ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ НА ТЕРИТОРІЇ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	78
Росіцький А. Я., Фурсік П. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ЕКОСИСТЕМ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»	83

**Стан збереження різноманітності рослинного світу,
мікобіоти та екосистем**

Лісничук А.М., Чубата Т.В. ПЕРСПЕКТИВИ РЕПАТРИАЦІЇ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН В ПРИРОДНІ БІОЦЕНОЗИ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР	88
Козира Л.Я., Пронюк А.М. КАЛЕНДАР ПРИРОДИ ФІЛІЇ "КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ" ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "МЕДОБОРИ"	93
Мельник В.І. ОХОРОНА ФЛОРИСТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ В УКРАЇНІ: МИНУЛЕ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ	99
Миклуш С.І., Миклуш Ю. С. ДЕПОНУВАННЯ ВУГЛЕЦЮ ЛІСАМИ ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ М. ЛЬВОВА ТА ЗАПАСИ ЕНЕРГІЇ В НИХ	104
Кабаль М.В., Рибак М.П., Сухарюк Д.Д. БУКОВІ ПРАЛІСИ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА ЯК ЧАСТИНА ОБ'ЄКТУ ВСЕСВІТНЬОЇ ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ	110
Мандзюк Л. О. АНАЛІЗ РАРИТЕТНОГО КОМПОНЕНТУ РОСЛИННОСТІ ЗАЛІЩИЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я	116
Лутак В.В. РІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ ГІДРОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ НПП «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ» БОЛОТА «ЧОРНЕ БАГНО»	123

Штогрин І. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ ТА ДЕНДРОФЛОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ».....	129
Магеровська І. І. СТРУКТУРА ЦЕНОПОПУЛЯЦІЙ ДЕЯКИХ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР (ФІЛІЯ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "МЕДОБОРИ")	135
Ференц Н.М., Хомир І.Г. ДЕМОГРАФІЧНІ ПАРАМЕТРИ ЦЕНОПОПУЛЯЦІЇ ТА НАСІННЕВА ПРОДУКТИВНІСТЬ <i>GALANTHUS NIVALIS</i> L. У ФІТОЦЕНОЗАХ ПЗ «РОЗТОЧЧЯ». ...	140
Бачинська У.О. ДО ХАКТЕРИСТИКИ ДЕРЕВОСТАНІВ ФІЛІЇ "КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ" ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "МЕДОБОРИ"	140
Шуст В.В., Баточенко В.М. ЗРОСТАННЯ <i>HUPERZIA SELAGO</i> (L.) <i>VERNH. EX SCHRANK ET MART.</i> У НЕМИРІВСЬКОМУ ЛІСІ...	154
Пасічник А. НОВЕ МІСЦЕЗРОСТАННЯ ГОРИЦВІТУ ВЕСНЯНОГО НА ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ПЛАТО	161
Телеш П.С. ЛІСИ ВЕРХНЬОДНІСТЕРСЬКИХ БЕСКИДІВ ЯК ЕКОЛОГІЧНА ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ	165
Волошук М.І., Антосяк Т.М., Козурак А.В. ЩІЛЬНІСТЬ ТА ПРОСТОРОВЕ РОЗМІЩЕННЯ ПОПУЛЯЦІЙ АРНІКИ ГІРСЬКОЇ (<i>ARNICA MONTANA</i> L.) В КАРПАТСЬКОМУ БІОСФЕРНОМУ ЗАПОВІДНИКУ, ЇХ ЗМІНИ ПІД ВПЛИВОМ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	171
Кабаль М.В., Сухарюк Д.Д., Брехлічук Д.Д. ГІРСЬКОСОСНОВЕ КРИВОЛІССЯ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА: ПОШИРЕННЯ, ЦЕНОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЗБРЕЖЕННЯ.	177
Бучко О.В., Шумська Н.В. РІД <i>ROSENTILLA</i> L. (ROSACEAE) У ФЛОРИ ГАЛИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	182
Кічура А.В., Кічура В.П. ХАРАКТЕРИСТИКА РОСЛИННОСТІ НІШІ «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ» НА ТИПОЛОГІЧНІЙ ОСНОВІ	189
Скакальська О. І., Скакальський Р. В., Гнатюк І. А. СЕЗОННИЙ РОЗВИТОК <i>SCHISANDRA CHINENSIS</i> (TURCZ.) BAILL. В КРЕМЕНЕЦЬКОМУ БОТАНІЧНОМУ САДУ.	197

Барабоха Н.М. ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ПРИАЗОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ ТА ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ	202
Кушнір Н.В. СТАН ОХОРОНИ <i>CROCUS ANGUSTIFOLIUS</i> , <i>CROCUS SPECIOSUS</i> , <i>CROCUS HEUFFELIANUS</i> В УКРАЇНІ IN SITU ТА EX SITU	208
Волошук М.І., Андрійчук Н.Ф. ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ДОЛИНИ НАРЦИСІВ	215
Дмитраш І. І. ПОШИРЕННЯ ТА ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ <i>STIPA PENNATA</i> L. (POACEAE) В МЕЖАХ ПІВДЕННОГО ОПІЛЛЯ	221
Калинич Т.В. СИНФІТОІНДИКАЦІЙНА ОЦІНКА ФІТОЦЕНОЗІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВИЖНИЦЬКИЙ»	227
Мала Л. М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЕСНЯНИХ ЕФЕМЕРОЇДІВ НА ТЕРИТОРІЇ МЕЗИНСЬКОГО НПП	234
Баточенко В.М. ПОДРОБИЦІ НОВОГО ЗРОСТАННЯ <i>FRITILLARIA MONTANA</i> NORPE НА КАМ'ЯНЕЦЬКОМУ ПОДІЛЛІ.....	239
Бундзяк Й.Й. ГРУНТОВИЙ ПОКРИВ КЕВЕЛІВСЬКОГО МАСИВУ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА ...	244
Шевченко А.В. СТАН ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН	252
Скоропляс І. О., Іваницький, Р. С., Віхорчук С. О. ОЦІНКА СТАНУ ТА ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ ПОПУЛЯЦІЙ <i>CARLINA CIRSIOIDES</i> КЛОКОВ НА ГОРІ МОГИЛА БЕРЕЖАНСЬКОГО РАЙОНУ	258
Баточенко В.М., Матлай І.Й. <i>ALUGA CHAMAERITYS</i> (L.) SCHREB. – ЗАБУТИЙ ВИД ПОЛІССЯ	265
Галаган О. К. КАВКАЗЬКІ РОСЛИНИ-АГРЕСОРИ НА ТЕРЕНАХ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР	268
Прядко О.І., Арап Р.Я., Андрієвська О.Л., Берест З.Л., Крижановська О.Т. ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДІВ РОСЛИН І ТВАРИН, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ – ОДНА З ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ НПП «ГОЛОСІВСЬКИЙ»	275
Баточенко В.М. <i>ALLIUM OBLIQUUM</i> L. – ДОПОВНЕННЯ ДО СПИСКУ ВИДІВ ФЛОРИ БУКОВИНИ	282

Гапон С.В. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ МОХОПОДІБНИХ НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»	286
Токарева О.В. МІЖВИДОВА ТА ВНУТРІШНЬОВИДОВА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЕВНИХ ВИДІВ У МОЛОДНЯКАХ ТА СЕРЕДНЬОВІКОВИХ ДЕРЕВОСТАНАХ	291
Гоцкалюк Л. О. ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ» ТА ЕКОЛОГІЧНА РОЛЬ ЛІСУ	297
Ойцусь Л.В. ІНТРОДУКЦІЯ ЯК ФАКТОР БІОЛОГІЧНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ФЛОРИ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ АДВЕНТИВНИМИ ВИДАМИ РОСЛИН.....	303
Глінська С.О. РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ ФЛОРИ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР	310

Різноманітність та охоронна тваринного світу

Годованець Б.Й. ЗНАЧЕННЯ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ	317
Сребродольська Є.Б., Шидловський І.В., Савицька О.М., Струс Ю.М. ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛОВОДНИКА БОЛОТЯНОГО (<i>TRINGA GLAREOLA L.</i>) НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ	323
Заморока А. М. РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ БЕЗХРЕБЕТНИХ ТВАРИН НА ТЕРЕНІ ГАЛИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	327
Довганич Я. О. ОСОБЛИВОСТІ БІОТОПІЧНОЇ ПРИУРОЧЕНОСТІ БУРОГО ВЕДМЕДЯ В КАРПАТСЬКОМУ БІОСФЕРНОМУ ЗАПОВІДНИКУ	334
Довганич В. Я., Довганич Я. О. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БАЗИ ДАНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ЗА ССАВЦЯМИ ЗА ПРОГРАМОЮ ЛІТОПІСУ ПРИРОДИ	341
Оніщук А.С. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ДРІБНИХ ССАВЦІВ В ГРАБОВИХ ЛІСАХ НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ».....	347
Крайник Ю. М. СКОРПІОНОВІ МУХИ (<i>MECOPTERA</i>) В ФАУНІ НПП «ВЕЛИКИЙ ЛУГ»	351
Головко О. С. ВИДОВИЙ СКЛАД РИБ НПП «ВЕЛИКИЙ ЛУГ» ТА ЇХ ОХОРОНА	355
Вовк О. А. РІДКІСНІ ВИДИ ССАВЦІВ ЗАХІДНОЇ ЧАСТИНИ ПРИАЗОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	359

Капелюх Я. І. З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ОРНИТОФАУНИ
КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР363

Капустинський А. І., Капелюх Я. І. ДИНАМІКА ЗМІНИ
ЩІЛЬНОСТІ ТА ВИДОВОГО СКЛАДУ ОРНИТОНАСЕЛЕННЯ ФІЛІЇ
"КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ" ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА
"МЕДОБОРИ"383

Історико-культурна спадщина на територіях ПЗФ

Погорілко В.В. , Скобало О.С. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА
СПАДЩИНА БІОСФЕРНОГО РЕЗЕРВАТУ „РОЗТОЧЧЯ”390

Зеленчук Я. І., Проців О. Р. ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ПРИРОДОЗНАВЕЦЬ МАКСИМІЛІАН НОВИЦЬКИЙ396

Наливайко А. Є., Подоляко Л. П. УСПЕНСЬКА ЦЕРКВА –
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ПАМ’ЯТКА НА ТЕРИТОРІЇ
МЕЗИНСЬКОГО НПП406

Ковальчук М. В. ЧОРНОДИМЛЕНА ГАВАРЕЦЬКА
КЕРАМІКА – ВІД МИНУВШИНИ ДО ЗАБУТТЯ.412

Цільо О.І. Мочан В.І. РОЛЬ НПП «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ» У
ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ
СПАДЩИНИ.....420

Екологічна освіта, екотуризм і рекреація

Матейчик В.І.,Святецька А.В, Юрчук П.В. РЕКРЕАЦІЙНЕ
ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДНОГО ПАРКУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ426

Брен О. ГЛІКУВАЛЬНІ ГРЯЗІ ПРИАЗОВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ433

Крижановська О.Т., Волохова О.В. ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ
ФУНКЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НПП
“ГОЛОСІЇВСЬКИЙ”437

Година О. О., Чорнобров О. Ю., Бойко О. О., Крижановська
О. Т. РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В НПП «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»,
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ442

Устименко І. П., Хрутьба А. С., Волохова О. В. РОЛЬ
ПРИРОДООХОРОННИХ АКЦІЙ В ЕКОЛОГО-ОСВІТНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ НПП «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»448

Волохова О. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

ЕКСКАРСІЙНИХ ЗАНЯТЬ НА ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ СТЕЖЦІ
«ВІД ФЕОФАНІЇ ДО ДІДОРІВКИ» НПП «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ»...454

Кабаль М. В., Нейжмак Е. Я., Кухар Д. В.
МАРМАРОШСЬКИЙ МАСИВ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО
ЗАПОВІДНИКА, ЯК ОБ'ЄКТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ ...461

Марчинська-Андрєєва О.О. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ПОВ'ЯЗАНІ З РЕКРЕАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В НПП
«БІЛОБЕРЕЖЖЯ СВЯТОСЛАВА»467

Бундзяк В. В., Колачук І. Ю. ТЕМАТИЧНІ ЕКОЛОГО-
ОСВІТНІ ЗАХОДИ ІЗ УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В
КАРПАТСЬКОМУ БІОСФЕРНОМУ ЗАПОВІДНИКУ.....471

Єлісавенко Ю. А. ОСОБЛИВО ЦІННІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЛІСИ В СТРУКТУРІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ
ВІННИЧЧИНИ.....478

Ваколюк В.Д., Зленко В.Д. ЕКОЛОГО-ЗБАЛАНСОВАНІ
ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ НПП
«КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ»484

ЛІКУВАЛЬНІ ГРЯЗІ ПРИАЗОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Брен О.Г.

Приазовський національний природний парк, м. Мелітополь

Брен О.Г. Лікувальні грязі Приазовського національного природного парку. На території Приазовського національного парку знаходяться чотири значних родовища лікувальних грязей серед яких, у грязелікуванні в оздоровницях України використовуються лише два. Рациональне використання та контроль пелоїдоресурсів цих родовищ обумовлюються за рахунок сучасних досліджень фізико-хімічних та мікробіологічних властивостей пелоїдів.

Bren O.G. Medical Mud of The Pryazovsky National Natural Park. There are four considerable deposits of the medical mud on the Pryazovsky national natural park territory. Only two of them are used in the ukrainian spa's. The rational use and control of the peloid resources from the deposits is caused by modern researches of the physical, chemical and microbiological properties of the peloids.

Лікувальні грязі або пелоїди – це органомінеральні колоїдальні утворення різного генезису, які мають певні фізико-хімічні властивості, містять в своєму складі певні біологічно активні речовини (солі, гази, біостимулятори) та живі організми (бактеріальна мікрофлора, гриби тощо) [5].

Приазовський національний природний парк (далі ПНПП) – державна природоохоронна установа (дата створення -- 10.02.2010 р.), однією з функцій якої є рациональне використання, збереження та відтворення природних ресурсів. Одним з таких ресурсів є пелоїди, які сьогодні широко використовуються у медицині (грязелікування), фармакології, косметології.

На території Приазовського національного природного парку (ПНПП) знаходяться 4 найбільш значних родовища пелоїдів: озеро Велике, Бердянська затока, р. Великий Утлюк, р. Тащенак. Ці

родовища входять до приазовської групи родовищ сульфідних мулових грязей та занесені до переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних (Постанова КМ України від 11.12.1996 року №1449) [3].

Завдяки своїм цінним фізико-хімічним властивостям лікувальні грязі родовищ, які розташовані на території ПНПП, за оцінкою наукових закладів можуть використовуватись у грязелікуванні (оз. Велике - Геомінвод, 1978; Бердянська затока - Укргеокаптажмінвод, 1981; р. Великий Утлюк - Укргеокаптажмінвод, 1977; р. Ташенак - Укргеокаптажмінвод, 1977, 1996). На сьогодні з чотирьох родовищ лікувальних грязей території парку у курортно-рекреаційні галузі використовуються лише два, а саме озеро Велике (курорт Бердянськ) та р. Ташенак (курорт Кирилівка). Сульфідні мулові пелоїди цих родовищ успішно використовуються оздоровчими закладами при лікуванні гінекологічних, дерматологічних захворювань, хвороб органів руху та опору тощо.

Найбільші балансові запаси грязей знаходяться у родовищі Бердянська затока і складають приблизно 5000 тис. м³. Інші родовища мають значно менші поклади грязей (оз. Велике \approx 53 тис. м³, р. Ташенак \approx 34 тис. м³, р. Великий Утлюк-10 тис. м³) [2].

Пелоїди приазовської групи родовищ, які знаходяться на території Приазовського НПП, є пластичними або м'якопластичними, колір коливається від темно-сірого до чорного та мають запах сірководню. Інколи спостерігаються незначні домішки піску, цілої та битой черепашки моллюсків. Питома вага грязей приазовської групи коливається в межах від 1,3 до 1,64 г/дм³, вологість грязей складає 36,6-68%, опір зсуву грязей становить 1562-14702 дін/см². Найбільший опір зсуву відмічено у грязей родовища р. Великий Утлюк-3249-14702 дін/см², найменший у пелоїдів родовища оз. Велике 1900-2400 дін/см². Грязі території ПНПП характеризуються нейтральною або слабколужною реакцією середовища (значення величини рН від 6,9 до 7,9). Засміченість частками більше 0,25 мм складає 0,68-12% (найбільш засмічені пелоїди родовища оз. Велике (6,0-12,0%)) [2].

Грязі двох родовищ (Бердянська затока та р. Великий Утлюк) відносяться до середньомінералізованих, родовища оз. Велике та р. Ташенак відносяться до високо - та низькомінералізованих відповідно (мінералізація складає 12,1-110 г/дм³, найбільша мінералізація

виявлена у грязях родовища оз. Велике). Тверда фаза грязей представлена кістляком силікатного складу з домішками карбонатів кальцію та магнію. Рідка фаза має хлоридно-натрієвий склад, насичена магнієм, сульфатами, сульфідами, гідрокарбонатами [2].

В літературі останні дослідження родовищ пелоїдів на території ПНПП датуються 2012 роком та наводяться відомості про вивчення фізико-хімічних особливостей пелоїдів амфібільних ділянок озера Красне (Бердянська коса) [4]. Озеро Красне на даний момент є виробленим, грязі цього родовища у пелоїдотерапії не використовуються.

За результатами дослідження всі фізико-хімічні показники відповідають нормативам для лікувальних типів пелоїдів, окрім значення теплоємності 2,51 Дж/(г*К) (норматив - 0,5-0,8 Дж/(г*К)) та засміченості мінеральними частками розміром не більше 0,25 мм (перевищення нормативу у 2,82 рази). Ці відхилення від нормативів не є критичними, а пелоїди можуть підготовлюватись для грязелікування за допомогою обробки у гідроциклонах.

Однак, слід зазначити, що окрім фізико-хімічних властивостей для лікувальних грязей також важливими є вимоги й до санітарно-бактеріологічних показників. При використанні пелоїдів у медичних цілях необхідний регулярний контроль за цими показниками.

При відповідності лікувальних грязей родовищ, які знаходяться на території ПНПП, нормативам та подальшому їх застосуванні у пелоїдотерапії потребується раціональне використання бальнеоресурсів. Вирішення цього питання можливе за рахунок впровадження технології регенерації використаної грязі та за допомогою створення фармакопейних препаратів на основі пелоїдів [1].

У зв'язку з тим, що попередні дослідження лікувальних грязей з родовищ, які знаходяться на території ПНПП востаннє проводились у 1996 році, родовища потребують подальших сучасних досліджень і детального аналізу даних.

1. Бикметов М С, Дрипевский Н. П., Атюшкин В. А., Яркіна І. Я., Бикметова Г. А. Рациональное использование лечебных грязей на основе экотехнологии и ресурсосбережения //Природные лечебные ресурсы, современная теория и практика бальнеогрязелечения, правовые аспекты охраны и

эксплуатации месторождений минеральных вод и лечебных грязей: Тезисы докл. междунар. научно-практ. Конф., посвященной 70-летию Сакской гидрогеологической режимно-эксплуатационной станции. Саки, 1996. - С. 7-8.

2. Лобода М.В. Курортні ресурси України. – К.: ЗАТ “Укрпрофоздоровниця”, „ТАМЕД”, 1999. - 334с.
3. Постанова «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних»: за станом 06.06.2012 р./ Кабінет Міністрів України – 10 с.
4. Солоненко А.М. Фізико-хімічні особливості пелоїдів амфібіальних ділянок Арабатської стрілки та Бердянської коси/ Доповіді Національної академії наук України, 2012, №1, С.171-173.
5. Требухов Я. А. Требования к изучению месторождений лечебных грязей //Вопр.курортол. 2000. № 5. С. 39-42